

ویرایش ترجمه

مازنین خلیلی پور

www.ketab.ir

ستار

تهران ۱۴۰۱

کتاب بهار: لواسان، خیابان معلم، شماره ۳۷، طبقه زیر هم کف (تلفن: ۰۹۱۲ ۱۲۲ ۶۰۰۸)

ویرایش ترجمه

نازنین خلیلی پور

چاپ اول ۱۴۰۱

شمارگان ۵۰۰

صفحه آرا: مرضیه نکوکار

طراح جلد: پاشا دارابی

چاپ و صحافی: پردیس دانش

همه حقوق چاپ و نشر این کتاب محفوظ و مخصوص کتاب بهار است

سرشناسه:

خلیلی پور، نازنین، ۱۳۵۷ -

عنوان و نام پدیدآور:

ویرایش ترجمه / نازنین خلیلی پور.

مشخصات نشر:

تهران: کتاب بهار، ۱۴۰۱

مشخصات ظاهری:

۱۳۴ ص: ۱۴/۵ × ۲۱/۵، م.

فروست:

کتاب بهار، ۱۸۲: زبان فارسی و زبان شناسی روش.

شابک:

۹۷۸-۶۲۲-۷۰۶۷-۴۸-۴

وضعیت فهرست نویسی:

فیا

یادداشت:

کتاب نامه.

موضوع:

ترجمه -- روش شناسی

Translating and interpreting -- Methodology

رده بندی کنگره:

۳۰۶

رده بندی دیویی:

۴۱۸/۰۴

شماره کتاب شناسی ملی:

۸۷۵۶۲۹۰

اطلاعات رگورد کتاب شناسی:

فیا

فروش اینترنتی: www.ketabebahar.com

فروشگاه: انتشارات آگاه، خیابان انقلاب، بین منبری جاوید و ۱۲ فروردین، شماره ۱۳۴۰، تلفن: ۰۶۶ ۴۶ ۷۳ ۲۳.

www.agahbookshop.com

مراکز پخش: پیام امروز (۶۶ ۴۸ ۶۵ ۳۵)، صدای معاصر (۶۶ ۹۷ ۸۵ ۸۲)

۵۲۰۰۰ تومان

فهرست

مقدمه	ته
۱ تلنگر	۱
۲ مترجم آرمانی، ویراستار آرمانی	۹
۳ وضع موجود	۱۷
۴ ترجمه، انتقال معنا	۲۹
۱-۴ انواع ترجمه	۳۳
۵ ویرایش ترجمه	۳۷
۱-۵ ویرایش پذیری ترجمه	۳۷
۲-۵ ارزیابی ترجمه	۳۸
۳-۵ مراحل ویرایش ترجمه	۴۳
۴-۵ ویرایش پیش و پس از تحویل اثر به ناشر	۴۴
۱-۴-۵ ویراستار آزادکار	۴۵
۲-۴-۵ ویرایش در دفتر نشر	۴۷
۶ نکات کاربردی ویرایش ترجمه	۵۱
۱-۶ پانویشت	۵۲
۱-۶ پانویشت‌های لازم	۵۲
۲-۶ پانویشت اضافی	۵۴
۲-۶ ضبط اعلام	۵۴
۱-۲-۶ برخی نکات مهم ضبط اعلام در بعضی زبان‌های اروپایی و شرقی	۵۶

۵۷	۲-۲-۶ ضبط نام ماه‌های خارجی
۵۷	۳-۶ کوتاه‌نوشت
۵۹	۴-۶ نکته‌ای درباره کاربرد قلاب و پراتز
۶۰	۵-۶ نکته‌ای درباره کاربرد ایرانیک (ایتالیک) و گیومه
۶۰	۶-۶ تبدیل واحد
۶۱	۷-۶ گونه‌ها و مرتبه زبانی
۶۲	۸-۶ تفاوت‌های واژگانی و نحوی
۶۳	۱-۸-۶ ترجمه تحت‌اللفظی و نامفهوم
۶۷	۲-۸-۶ اصطلاحات و ضرب‌المثل‌ها
۷۰	۳-۸-۶ افسون معنای اول
۷۰	۴-۸-۶ زمان افعال در جملات پایه و پیرو
۷۲	۵-۸-۶ ساخت مجهول
۷۳	۹-۶ خطای ترجمه
۷۷	۱۰-۶ افتادگی ترجمه
۸۱	۷ گرده‌برداری
۸۳	۱-۷ حروف اضافه و گرده‌برداری نحوی
۸۴	۱-۱-۷ ساخت‌های متأثر از in
۸۵	۲-۱-۷ ساخت‌های متأثر از of
۸۵	۳-۱-۷ ساخت‌های متأثر از for
۸۶	۴-۱-۷ ساخت‌های متأثر از as a
۸۶	۵-۱-۷ ساخت‌های متأثر از by و from
۸۹	۸ ویرایش معکوس
۹۰	۱-۸ افزودن نابجای «را»
۹۱	۲-۸ تبدیل سلیقه‌ای «مانع» به «مانع از»
۹۱	۳-۸ تبدیل نابجای «با» به «به وسیله»
۹۲	۴-۸ تبدیل نابجای «متفاوت با» به «متفاوت از»
۹۲	۵-۸ افزودن نابجای «به عنوان»
۹۲	۶-۸ افزودن نابجای «نسبت به»
۹۳	۷-۸ افزودن نابجای «از»

مقدمه

کتابی که در دست دارید دربارهٔ ویرایش ترجمه و اساس نظری آن و ارائه برخی راهکارها برای ویراستاران و مترجمان است. مسلماً در این کتاب کلیت ویرایش ترجمه و چرایی آن به همراه موانع موجود این کار مطرح است، بنابراین این اثر صرفاً آموزش ویرایش ترجمه نیست. همچنین این کتاب ربطی به آموزش ترجمه ندارد، بلکه به مسائل پس از ترجمه می‌پردازد. با اینکه مخاطبان اصلی این کتاب ویراستاران اند، مترجمان نیز مخاطب این کتاب اند، زیرا ترجمه و ویرایش ترجمه به هم وابسته است و هیچ‌کدام بی‌نیاز از دیگری نیست؛ مترجمی که با مباحث ویرایشی بیگانه باشد، با اشکالات فراوان روبه‌رو می‌شود و نیز ویراستاری که مترجم نباشد، نمی‌تواند ترجمه را چنان که باید و شاید ویرایش کند.

بدیهی است که پس از یک بار ترجمه کردن هنوز نمی‌توان آن را تمام‌شده تلقی کرد، بنابراین اولین ویراستار ترجمه طبیعتاً باید خود مترجم باشد، یعنی خودش کارش را ارزیابی، اصلاح و تکمیل کند. از این رو بهتر است ویرایش ترجمه دقیقاً پس از به پایان رسیدن ترجمه و به دست خود مترجم آغاز شود و در مراحل بعدی به دست ویراستار ترجمه برسد تا عیار آن را معلوم کند و اگر کاستی‌ای دید، رفعش کند یا تذکر دهد. بنابراین مترجم متنش را تطبیق می‌دهد که ترجمه‌اش را کامل کند، اما ویراستار برای نظارت بر ترجمه این کار را می‌کند؛ این دو رویکردهای متفاوتی دارند. با این حال همیشه هم اوضاع بدین منوال نیست و هرج‌ومرجی بسیار در این باره بین مترجمان، ویراستاران و حتی ناشران وجود دارد که سری ناپیدا دارد.

در این کتاب کوشیده‌ام ویرایش ترجمه را در قالبی نظری تبیین کنم، و صرفاً به ارائه مثال محدود نباشد، بنابراین از خود ترجمه و تعاریف آن شروع کرده‌ام. اما این نکته را نیز یادآوری می‌کنم که خیلی قبل‌ترها پژوهشگران حوزه ویرایش، بر پایه کارهایی که پیش از انتشار بر متن انجام می‌شود، انواع ویرایش و ویراستار را تعریف کرده‌اند^۱ و ویرایش ترجمه یا ویرایش مقابله‌ای یکی از انواع ویرایش است. از این رو موضوع جدیدی نیست، اما از آنجا که این بحث‌ها بیشتر در کتاب‌های آموزش ترجمه مطرح شده است تا ویرایش، گاهی ویراستاران از آن غافل شده‌اند. بنابراین لازم بود در کتابی اختصاصی، ضمن بیان وضع موجود و مسائل آن، حدود و چگونگی‌اش را مشخص کرد و دقیق‌تر درباره آن سخن گفت، زیرا معتقدم بحث‌های ویرایشی وقتی معنا پیدا می‌کند که ما آن را در بافت و زمینه خودش، یعنی نشر، بررسی کنیم و اگر ضمن ارائه مباحث نظری و زبانی، درباره بعضی واقعیت‌ها و مشکلات حرف نزنیم، گویی در خلأ بحث کرده‌ایم و کتاب چنان که باید کارآمد نمی‌شود.

تأکید اصلی من در این کتاب بر ارزیابی ترجمه و چگونگی آن بوده است و اینکه ویراستار ترجمه بر چه اساس و با چه معیاری باید کارش را انجام بدهد. همچنین نشان داده‌ام ویرایش ترجمه در مقام ویراستار و در مقام مترجم چه معنایی دارد. در فصل اول برخی مسائل مهمی که ویراستار ترجمه قبل از ورود به این عرصه باید بداند، همچون تلنگری آورده‌ام و در فصل دوم، از آنجا که مخاطبان کتاب هم مترجمان و هم ویراستاران‌اند، مشخصات مترجم آرمانی و ویراستار آرمانی را برشمرده‌ام و آن‌گاه در فصل سوم، وضعیت موجود — که البته آرمانی نیست — را نقد کرده و همچنین نشان داده‌ام ویراستاران در موقعیت‌های گوناگون چه رویکردی پیش بگیرند و چگونه با مترجمان تعامل کنند تا در نهایت به بهتر شدن متن یاری رسانند.

در ادامه ضمن تعریف ترجمه و برشمردن انواع آن، ویرایش ترجمه را مطرح کرده‌ام و سنجه‌های ارزیابی متنی آن را مشخص کرده‌ام. در فصل ششم و هفتم کوشیده‌ام

۱. مثلاً بنگرید به مقاله «ویرایش در ترجمه» در هاشمی میناباد، ۱۳۹۶، ص ۱۷۱-۱۷۴؛ همچنین مقالاتی که در نقد ترجمه نوشته شده‌اند اطلاعات خوب و راهگشایی برای ویراستاران ترجمه دارند، از جمله نگاه کنید به پرهام، ۱۳۷۲، ص ۵۵-۵۵.

نکات کاربردی ویرایش ترجمه را با ذکر مثال‌هایی بیان کنم. این نکات راهنمایی برای ویراستار ترجمه است تا حین ویرایش به آن‌ها توجه ویژه داشته باشد؛ این نکات را در دسته‌بندی‌های کلی قرار داده‌ام که برای هر کدام می‌توان هزاران مثال زد؛ اما مترجم یا ویراستار آگاه با توجه به این دسته‌بندی‌ها می‌تواند خودش مسیر را پیدا کند، و از این رو نیازی به ذکر مثال‌های متعدد ندارد. همین نکات به مترجمان نیز کمک می‌کند تا خودشان پیش از رساندن ترجمه به ناشر اصلاحات اساسی را انجام دهند، زیرا گاهی مترجمان اصلاً خبر ندارند ویرایش کتاب چه مراحل دارد و چه نکاتی در آن مهم است و همین که اثری را ترجمه می‌کنند، می‌پندارند کار تمام است، اما درواقع تازه کار مترجم شروع می‌شود و باید ترجمه‌اش را کامل کند.

در فصل هشتم با عنوان ویرایش معکوس، تاحدی به آسیب‌شناسی ویرایش ترجمه نیز پرداخته‌ام و با مثال‌هایی مختصر نشان داده‌ام ویرایش نابجا و بدفهمی ویرایش و نداشتن سنجه برای ویرایش و ارزیابی آن چه تبعاتی دارد که درواقع نوعی «ناویراستن» یا «ناویرایش» است. همچنین گوشه‌ای به مزه ویرایش ترجمه را با انواع دیگر ویرایش نشان بدهم، و تاحدی وارد مسائل ویرایش زبانی و صوری شده‌ام که به ویرایش ترجمه مربوط است.

مقاله‌ای که به پیوست آورده‌ام درواقع نمود عینی آموزه‌های همین کتاب است و شاید بتواند الگویی باشد برای نقد ترجمه با رویکرد ویرایشی و نیز الگویی باشد برای ویرایش ترجمه با رویکرد انتقادی.

مطالبی که در پانوشته‌ها آورده‌ام به هیچ‌وجه نشانه کم‌اهمیتی‌شان نیست و نکات مهمی را در آن‌ها مطرح کرده‌ام که گرچه در حاشیه‌اند حضورشان لازم است.

آنچه نوشته‌ام بخشی مربوط به تجربه‌های عملی در حوزه ویرایش و نشر است و بخشی دیگر را وامدار پژوهشگران پیشین هستم که در حوزه ترجمه و ویرایش انجام داده‌اند و در جای خود به آثارشان ارجاع داده‌ام. همچنین همصحبی با دوستان و همکاران و شرکت در نشست‌های ویرایشی همیشه راهگشای من بوده است و نکته‌ها از آن‌ها آموخته‌ام.

در اینجا پیش از هر چیز از جناب آقای مجید ملکان سپاسگزارم که با توصیه‌های

مفیدشان باعث شدند این کتاب بهتر از آنچه نخست بود، به دست شما برسد. همچنین از جناب آقای هومن عباسپور و جناب آقای حسن هاشمی میناباد که قبول زحمت فرمودند و نسخه اولیه کتاب را خواندند ممنونم و نیز از همکار ارجمند جناب آقای نادر خسروی بابت همکاری صمیمانه در نگارش مقاله پیوست تشکر می‌کنم. بی‌شک رد همه همکاران و پژوهشگران عرصه ویرایش و ترجمه در این کتاب هست و خوشحالم که همواره می‌توانم از همه آن‌ها بیاموزم.

در پایان، از سرکار خانم مرضیه نکوکار بابت نمونه‌خوانی دقیق و نکته‌سنجانه‌شان سپاسگزارم و مراتب سپاس خود را به جناب آقای احمد خندان مدیر انتشارات کتاب بهار تقدیم می‌کنم که نهایت کوشش خود را در چاپ به‌موقع و باکیفیت این اثر به خرج دادند.

نازنین خلیلی‌پور

بهمن ماه ۱۴۱۰